

Tro-vale natur e Sendegan

(d'an 2 a viz Ebrel 2016)

Arsav anvoù-lec'h 1 : Mané ar gêr

Laouenan : troglodyte mignon (klevet é kaniñ er gwez)

Gwigneli –siminal : hirondelles rustiques (nevez degouezhet er vro, div bet gwelet é tarnijal)

Turzhunelli turk : tourterelles turques (koublad gwelet en ur wezenn) ; n'eo ket « turzhunell » ar sonennoù (a zo « tourterelle des bois » ha ne vez gwelet nemet d'an hañv). Ar re durk a chom a-hed ar blez dre-mañ ; daou gant vlez zo ne oa ket anezhe e Breizh.

C'hwervizon – c'hwitell / pistoutou : pissenlit ; graet un c'hwitell get unan, ur lañchenn doubl dezhañ, èl ar vombard.

Golvani : moineaux (bet klevet en ur bod)

Sklaer vras : chélidoine (pe grande éclair) ; louzaouenn ar gwenaennoù (herbe aux verrues)

Tost a-walc'h doc'h ar roz-aer (coquelicot)

Dule / pimpoch : nombril de Vénus ; a c'heller debriñ, a c'heller gober sonerezh gete (lemel ar c'hroc'hen glas, leuskel an hani treuzwelus, lakaat an diweuz en-dro d'an « toull » ha c'hwezhiñ), hag a c'heller aesaat d'an dud gete (lakaat àr ar loskadurioù pe ar goulioù evit distaniñ)

Louzaouenn ar laerez : tanaisie ; un tamm èl louzaouenn Santez Margeid (marguerite) mes hep petalennoù gwenn ; del frondus pa vêt flastret ; moaien zo d'ober boeson gete, hag ivez d'ober louzaou.

Raden-derv : polypode

Moneiz ar pab : monnaie du pape ; familh ar c'haol (brassicacées, gwezharall « crucifères ») ; frondus ar boketoù mes pa arru an noz hepken ; desachet balafenned-noz gete.

Louzaouenn an hoei / louzaouenn an droug-skouarn : joubarbe des toits ; a gresk àr ar mangoerioù, lec'hioù sec'h, mein, mes ar blantenn a harz doc'h ar sec'hor ; lakaet get an dud àr ar c'hanto (le faîte) ; an dourenn tennet anezhi a vez lakaet e divskouarn an dud evit aesaat da zroug an divskouarn) ; familh « crassulacées »

Louzaouenn an droc'h : plantain lancéolé ; roltet un delienn en-dro d'ar biz evit distaniñ pa vez troc'het ar c'hroc'hen.

Ranell : ravenelle ; familh ar c'haol ; krennlavar ag ar vro : « Ranell ha balboc'h (spergule des champs), louzaou arall a yoc'h » → pa an div-se en ho park e sinifi emañ aloubet ho park get ar fall-louzaou.

Brelu : digitale ; dañjerus he debriñ rak lakaat a ra ar galon da dalmiñ fonnaploc'h, betek mervel.

Sklaer vihan : renoncule ficairie / petite éclair ; plantenn vihan hag a ra boketoù melen lufurus e-raok ma vehe del er gwez.

Bouiz (beuz e lec'h arall) : buis ; koad a reer bombardoù gete.

Linad (pe Linlard e bro an Alre) : ortie ; a zegemer ur bern chasplouzed (paun an deiz da skouer)

Ivinenn : if ; plantenn dioïk, tadoù ha mammoù zo (get ar plant d'ar liesañ e vez an daou àr ar memes plantenn) ; an hani e oamp e-dani a oa un tad. Plantet e vez(e) lies e-tal an ilizoù, ar beredoù (arouez ar vuhez peurbadel) ; mes dañjerus e veze evit ar roñsed a zebre ag o del.

Lec'h ar chapel gozh (Sant-Laorañs) : tremenet e-tal lec'h ar chapel gozh diskouezet get ar c'hadastr ; ar chapel-se oa bet distrujet ; tro 1890 e oa bet savet unan nevez un tamm pelloc'h, a vo gwelet tuchant.

Trechon : oseille (triñchin e lec'h all) ; treñk ; mat da vout debret mes pas re, pe kejet get traoù arall kar gellet a ra degas kalon-loak ; verb trechoniñ : agacer les dents (par l'acidité)

Kaol-moc'h : patience, pabelle (grande oseille) ; lâret « teal » e lec'hioù zo.

Kaol-moc'h ha trechon zo er memes gener : Rumex

Boketoù-laezh : primevère

Sapinenn groaz : sapin pectiné ; seblant a ra e vez implijet gwezhavez evit diskouez e-menn emañ ar c'hêrioù bihan àr ar maezoù (dre ma kreskont uhel)

Arsav anvoù-lec'h : liorz gweren (gwenan : ruchenoù a oa aze sur a-walc'h) ; park d'ar lue (d'ar lein)

Kistin-douar : pe kenaou-douar → châtaigne de terre, Conopode dénudé (Conopodium majus) ; dizouaret hon eus un nebeudig bouloù e-dan an douar evit o froapat hag o debriñ (goust kenaou / kistin). Familh ar c'harot.

Skav-gwrac'h bihan : er memes lec'h e vez gwelet skav-gwrac'h bihan é tiwan (pousses d'érables)

Mez-derv : glands de chêne (é tiwan ivez)

Kelenn : houx ; moaien zo c'hoari get un delienn, c'hwezhiñ àrni hag he lakaat da droiñ èl ur vilin vihan, etre ar bizied.

Arsav anvoù lec'h : park ar guluzeg ; kognell ar park bras

Ar guluzeg / ar gulezeg : anv dizispleg → un anv-familh zo ivez « guludec » ; marse ar memes tra, rak d ha z zo tost. Kognell : un tamm korn ag ar park, gwelet e vez mat àr ar c'hadastr kozh.

Flourig : pouillot véloce (Phylloscopus collybita) ; poulin bihan hag a vez é vale er gwez hag é krial « tchip tchap » dizehan. Klask a ra e voued e-mesk an del, diàr an dra-se an anv skiantel → phyllo, del (evel e « chlorophylle »), ha « scopus », sellet, èl e « mikroskop ».

Preñv (chasplouzen) ur valafenn vihan : Stigmella aurella (moarvat) ; debriñ a ra an delienn e-ser gober hent àrni hag enni. Gwelet e vez mat e hent, moan da gentañ ha digoroc'h goude a-vuzul ma kresk. Er fin eh a ar chasplouzen da valafenn, èl rezon.

Pour-bran : jacinthe des bois (emaint é komañs donet e bleuñv)

Dreolan : roitelet + torig-ruz : rouge-gorge → klevet àr vord an hent ; an torig-ruz a vo gwelet un tamm goude

Stellaire holostée (boketoù tak-tak), e galleg « langue d'oiseau » ivez abalamour da stumm ar petalennoù.

Louzaouenn sant Benead : la benoîte (Geum urbanum) ; familh ar roz

Arsav anvoù lec'h : ar waremm (garenne, lec'h sec'h awalc'h get bodoù ha plant izel ; ar prad bras (stumm ar prad-se zo chomet hañval a-c'houde amzer ar c'hadastr kozh) ; ar govelloù (les forges, mes govelloù a oa aze en amzer gozh ? da glask) ; prad an eizh skoued, skrivet « pont lescouit » àr ar gartenn, mes é sellet doc'h anvoù an tammoù douar e kaver « prad en eih scout » a zo sklaeroc'h.

Ur gaoleg a-zehoù d'an hent.

Gwez-robin hag uhelvarr enne : gwez bet degaset da Europa da vare an Dispac'h. An hani gentañ zo c'hoazh bev e Pariz, me 'gred. Lies e vez uhelvarr enne. Ar bleuñv zo gwenn ha frondus. Familh ar banal.

Gwern, ar wern : le marais

Stang Traoue, ar Loc'h ; melin Talhouet (milin beuzet bremañ e-dan ar lenn), prad Talhouet, tal Talhouet ! kavet div wezh « tal » en anv-se ! Mane ar c'hoad : anv tout an tammoù douar etre amañ hag ar vourc'h. « Er vinglé » : ar veingleuz → la carrière ; unan a oa eno evit gwir, pegoulz ? Dav e vehe klask.

Distro : an oulom gwenn / onn : frêne ; + oulom du : l'orme

Gwez bezv (bouleaux), haleg (saules)

Troiñ a-zehoù : faou (hêtres), skav (sureaux) ; tarzhelloù (sarbacanes) graet get koad skav hag a zo krouiz ; strinkelloù (pistolets à eau) (diàr ar verb strinkiñ, mes ar verb « strimpiñ » eo a vez implijet bremañ e bro an Alre ha pas « strinkiñ ») ; hiziv an deiz e vez implijet « strinkell » evit lâret « seringue ».

Krapout en-dro : a-zehoù d'an hent, « parc segal » → ar stumm zo chomet tamm pe damm èl ma oa àr ar c'hadastr kozh.

Gwigneli a-dreist ar park (gwennili ; hirondelles rustiques ; nevez arruet er vro)

Troiñ a-zehoù : chapel 1890 (pas kalz a restajoù) ; savet eno arlerc'h d'ar chapel kent (e-kreiz Sendegan) bout bet distrujet. Ne chom 'gozik netra anezhi. Kouezhet e oa en he foull tamm ha tamm a-hed ar blezioù.

Diskenn betek an otoioù : komz a gogig an hañv (la huppe – hou pou poup), ag ar goukoug (koû kou)... mes ar re-se n'int ket bet klevet e-pad ar valeadenn, en despet dezhe bout bet klevet er vro get tud arall, d'an termen-mañ.